

мень // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 8–15.

2. Огнев'юк В.О. Підготовка у галузі освіти в Україні / В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва // Освітologia. – 2015. – № 4. – С. 54–60.

3. Освітologia: підготовка експертів у галузі освіти: [навчально-методичний посібник] / [авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, О.Б. Жильцов, Л.В. Козак, О.М. Кузьменко, І.І. Тригуб, М.М. Галицька, Н.П. Мазур, Н.А. Побірченко, В.О. Рябенко, О.О. Коцур]; за ред. В.О. Огнев'юка. – К.: ТОВ «Едельвейс», 2015. – 464 с.

4. Коваленко І.В. Проблеми підготовки фахівців з моніторингу якості освіти / І.В. Коваленко, В.П. Сергі-

єнко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. – 2011. – № 17. – С. 91–92.

5. Технології підготовки експертів з оцінювання науково-методичних установ і загальноосвітніх навчальних закладів в умовах післядипломної педагогічної освіти / [В.В. Дивак, О.В. Половенко, О.Д. Тюрікова] // Науково-методичне і кадрове забезпечення експертного оцінювання діяльності науково-методичних установ і навчальних закладів: тематичний збірник праць / упоряд. А.А. Волосюк; за заг. ред. Н.А. Мельник. – Рівне: РОІППО, 2014. – 118 с.

УДК 378.046.4

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОМПОНЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Фамілярська Л.Л., викладач
кафедри педагогіки та андрагогіки

Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У статті розглянуті особливості діагностики інформаційно-комунікаційної мобільності педагога як адаптивної здатності особистості. Визначено поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога». Також визначені компонентний склад, завдання, технологія проведення діагностики інформаційно-комунікаційної мобільності педагога на етапі констатувального експерименту.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мобільність, освітнє середовище, педагог, післядипломна освіта, розвиток.

В статье рассмотрены особенности диагностики информационно-коммуникационной мобильности педагога как адаптивной способности личности. Определено понятие «информационно-коммуникационная мобильность педагога». Также определены компонентный состав, задачи, технология проведения диагностики информационно-коммуникационной мобильности педагога на этапе констатирующего эксперимента.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, мобильность, образовательная среда, педагог, последипломное образование, развитие.

Familyarska L.L. STUDY THE DEVELOPMENT OF COMPONENTS INFORMATION AND COMMUNICATION MOBILITY OF TEACHER IN POSTGRADUATE EDUCATION

In the article are delighted the features of diagnostic information and communications teacher mobility as a new adaptive ability of the individual. Defined the „information and communication mobility of teacher”. Its component structure, tasks, steps and methods of information and communication teacher mobility diagnosis during ascertaining experiment.

Key words: ICT, mobility, learning environment, teacher, postgraduate education, development.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена тенденціями соціального, науково-технічного, технологічного прогресу, що передбачає оновлення змісту, методів, форм діяльності сучасного педагога в умовах постійних суспільних змін та революційних відкриттів у сфері функціональних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій [11; 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Адаптування педагога до мінливих реалій відкритого освітнього простору,

управління інформаційними потоками відповідно до завдань навчання, оперативне знаходження способу застосування набутих знань в стандартних чи нестандартних ситуаціях називаємо мобільністю педагога та розуміємо як особистісну здатність адаптування до швидких змін. Швидка адаптація в інформаційному світі є однією зі складових характеристик мобільності як поняття. Дослідники визначають її як одну із важливих професійних характеристик фахівця, яка є умовою адаптування до

динамічних змін у професійній діяльності. Саме ця характеристична якість, на думку І.М. Авілкиної, Ю.І. Калиновського, Л.В. Горюнової, Б.М. Ігошева, потрібна фахівцю для професійного становлення та успішної діяльності в сучасному соціально-професійному середовищі [1; 2; 4; 5].

Проте поза увагою науковців залишилася проблема розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності як адаптивної здатності особистості, що потребує пошуку педагогічних інновацій, спрямованих на розвиток у педагога професійних і особистісних якостей, які забезпечать високий рівень його мобільності, зокрема інформаційно-комунікаційної якості в освітньому середовищі післядипломної педагогічної освіти.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування поняття та моделі інформаційно-комунікаційної мобільності, а також емпіричне дослідження розвитку складових інформаційно-комунікаційної мобільності сучасного педагога та умов їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтерес науковців до проблеми мобільності як однієї з характеристик процесів соціального функціонування людини в сучасному світі, соціальних груп, спільнот, особистісного розвитку та людства в цілому в останні роки стрімко зріс. Сучасними дослідниками введено в науковий обіг поняття особистісної, соціальної, комунікативної, трудової, академічної мобільності.

Особливої актуальності в період входження України в Болонський процес набуло поняття «академічна мобільність». Але активне застосування можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, що стрімко оновлюються, вимагає від сучасного фахівця оволодіння новими вміннями та адаптування їх до інформаційних середовищ.

Зазначене вище актуалізує вивчення проблеми розвитку *інформаційно-комунікаційної мобільності (ІКМ)* педагога, під якою розуміємо адаптивну здатність здійснення ефективною міжособистісної взаємодії в сучасному освітньому середовищі, гнучко застосовуючи можливості інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності для вирішення навчальних завдань [10, с. 205].

Враховуючи результати досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців [3; 6; 7; 8; 9], характеризуємо інформаційно-комунікаційну мобільність як *міжсистемну взаємозалежність трьох підструктур*: когнітивно-особистісної, соціально-діяльній, рефлексивно-оцінній.

Критерій кожного структурного компонента цього поняття характеризується певними показниками, що визначають ступінь відповідності діяльності педагога освітнім цілям, нормам, стандартам в середовищі післядипломної освіти (табл. 1).

Характеризуючи детальніше, зазначимо, *ціль* розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності.

Таблиця 1

Критерії та показники компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога

Компонент	Критерій	Показники
когнітивно-особистісний компонент	інформативність	– усвідомлення власних професійних можливостей для вирішення навчальних і професійних завдань; – осмислення і розуміння автентичної інформації про себе як суб'єкта інформаційного середовища і суб'єкта саморозвитку; – усвідомлення способів використання ресурсів освітнього середовища; – пізнання інструментів сучасного освітнього середовища, що забезпечує навчальну взаємодію; – обробка інформації та використання її як джерела особистісного та професійного самопізнання і саморозвитку.
соціально-діяльній	комунікативність	– володіння методикою підтримки педагогічної діяльності в сучасному освітньому середовищі; – методичне проектування та реалізація навчальної взаємодії з використанням контенту освітнього ресурсу; – потреба та вміння працювати в групі; – здійснення інформаційного обміну з використанням сучасних засобів комунікації.
рефлексивно-оцінний	рефлексивність	– оцінювання інструментарію освітнього середовища для вибору доцільного при вирішенні навчальних завдань; – оцінювання та самооцінювання ефективності навчальної взаємодії (при необхідності її модифікація); – аналіз та корегування завдань професійної діяльності; – раціоналізація професійної діяльності.

1) Мета когнітивно-особистісного компонента – забезпечення усвідомлення професійних можливостей саморозвитку особистості, необхідності активної взаємодії педагога в освітньому середовищі (рівень вмотивованості забезпечує усвідомлення педагогом себе в положенні приналежності до певної системи професійної діяльності на основі взаєморозуміння, групової емоційної ідентифікації та є базою вдосконалення адаптаційного потенціалу).

2) Мета соціально-діяльнісного компонента – організація маневренної навчальної взаємодії в освітньому середовищі з оглядом на осмислення себе як суб'єкта діяльності в спільноті практиків, що забезпечує процес створення фахівцем системи професійної діяльності, можливостей раціоналізації.

3) Цілі рефлексивно-оцінного компонента: аналіз інформаційної взаємодії та здійснення професійної самодіагностики (самооцінки та самоаналізу професійної діяльності, її результатів), здійснення корекції професійної інформаційної взаємодії як механізму, що зумовлює процес самопізнання, саморозуміння та самовдосконалення.

Для проведення опитування педагогів з метою визначення рівня розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності використані методи онлайн-тестування та онлайн-анкетування.

Результати дослідження розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагогів з різним стажем роботи дає змогу виділити психолого-педагогічні умови її розвитку в післядипломній освіті та розробити систему кількісних характеристик перебігу процесу розвитку ІКМ педагога згідно з дослідницькою моделлю розвитку ІКМ, що обумовлюють виділення таких завдань.

1) Емпіричне дослідження сформованості ІКМ за основними компонентами:

– дослідження розвитку когнітивно-особистісного компонента за показниками знань можливостей у Я-досягненнях;

– дослідження розвитку рефлексивно-оцінного компонента за показниками професійної самооцінки, самоствавлення;

– дослідження розвитку соціально-діяльнісного компонента за показниками вміння раціоналізувати професійні поведінкові дії.

2) Визначення готовності педагогів до розвитку ІКМ в умовах післядипломної освіти.

3) З'ясування уявлень педагогів про інформаційно-комунікаційну мобільність (термінологічне визначення, особистісне ставлення до проблеми), сутність цього феномена тощо.

В ході реалізації зазначених завдань використана сукупність методів, а саме:

– *спостереження*, завданнями якого було комплексне вивчення особистості педагога в багатогранних поведінкових проявах, з'ясування наявного рівня інформаційно-комунікаційної мобільності;

– *бесіда* з педагогами (індивідуальна, групова) з метою одержання даних щодо мотивації професійної діяльності педагога, індивідуальних особливостей, потреб, здібностей тощо;

– *дидактичне тестування* для визначення рівня сформованості інформаційно-комунікаційної мобільності, повноти володіння необхідними знаннями, вміннями;

– *анкетування*, що виявило соціально-демографічні показники респондентів (вік, освіта, кваліфікаційна категорія, педагогічне звання, стаж педагогічної роботи, місце проживання) з метою визначення об'єктивності й характерності означеної проблеми, з'ясування уявлень про інформаційно-комунікаційну мобільність, особистісного ставлення до означеної проблеми, потреби до вдосконалення, визначення умов розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності тощо.

Означені вище завдання і методи дослідження обумовили такий *алгоритм його реалізації*.

1) Формування вибірки педагогів для участі в експерименті з дотриманням вимог репрезентативності.

2) Проведення обстеження всієї вибірки педагогів за обраною батареєю тестів.

3) Детальний аналіз результатів діагностики.

В дослідженні, проведеному у 2013–2015 рр., було охоплено 180 педагогів курсів підвищення кваліфікації. Із загальної вибірки задіяних педагогів зі стажем до 5 років – 56 осіб, від 5 до 10 років – 50 осіб, від 10 до 15 – 43 особи, більше 15 років – 31 особа.

Репрезентативність вибірки досяглась значною кількістю задіяних освітян, різницею типів навчальних закладів, у яких вони працюють. Так, із загальної кількості учасників експерименту 67 педагогів працюють у сільських школах, 84 – у міських, 12 – у школах інтернатного типу, 17 – у професійно-технічних закладах.

Добір діагностичного інструментарію відбувався на базі теоретично виділених критеріїв складових інформаційно-комунікаційної мобільності та їх показників; розробленої на їх основі дослідницької моделі розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності у післядипломній освіті.

Діагностику інформаційно-комунікаційної мобільності педагога було проведено

на базі Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ЖОІП-ПО) в два етапи. На першому етапі здійснено вхідне тестування, яке дало змогу оцінити у педагогів на початковому етапі рівень знань про власні особистісні можливості, усвідомлення себе як суб'єкта саморозвитку в освітньому середовищі на основі взаєморозуміння та групової ідентифікації, усвідомлення способу обробки та використання можливостей сучасних ресурсів. Зазначимо, що метою тестування педагогів є проведення рефлексії вчителів на рівні власних знань і умінь для мотивування підвищення власної ІКМ.

Результати дали змогу охарактеризувати когнітивно-особистісний і соціально-діяльнісний компоненти ІКМ педагога, суб'єктність позиції педагога, що передбачає активність у створенні фахівцем системи професійної діяльності в освітньому середовищі. На другому етапі діагностування інформаційно-комунікаційної мобільності було проведено анкетування, запитання якого були спрямовані на визначення рівня сформованості рефлексивно-оцінного компонента, що дало змогу оцінити здатність педагога до саморегуляції та самоконтролю.

В запропонованому педагогам тесті один із блоків запитань був спрямований на визначення ціннісного відношення до інформації, інформаційних технологій, умінь працювати з інформацією та організовувати індивідуальний освітній процес. Аналізуючи питання, спрямовані на визначення джерел пошуку інформації, ми виявили, що 100% респондентів використовує декілька джерел (послуги бібліотеки, друковані джерела та Інтернет). Серед них 97% вказали, що здійснюють пошук для підвищення ефективності роботи, 57,9% – для навчання, 52,6% – для розваг.

Відповідаючи на запитання «Чи необхідно аналізувати знайдену інформацію на предмет її корисності та достовірності?», всі 100% опитаних педагогів відповіли ствердно, серед яких 40% відзначили, що цілком здатні це зробити без допомоги, а 60% зізналися, що краще це зробити з допомогою. Характеризуючи властивості корисності інформації, респонденти вважають, що важливою є її актуальність, об'єктивність, адекватність (80%) та достовірність і науковість (60%).

Також респондентам було запропоновано ряд запитань щодо розуміння педагогами поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність», її ознак. Виявлено, що 44% опитаних педагогів вважають це характеристикою освітнього процесу, 22,2% – умовою процесу спільної взаємодії та специфі-

кою дії суб'єктів у колективі, а 11% обрали варіант «Інше».

Проведене анкетування виявило, що більшість (80%) педагогів вважає актуальним вдосконалення рівня організації нових форм інформаційної взаємодії в освітньому середовищі навчального закладу, тобто потребує розвитку рівня ІКМ. Вчителі це пояснили тим, що сучасність вимагає чіткого усвідомлення динаміки інформаційних процесів і технологій та готовності до оволодіння новими формами інформаційної взаємодії в освітньому середовищі. Запитання щодо самооцінки власного рівня вмінь організації інформаційної взаємодії в сучасному освітньому середовищі навчального закладу виявило, що 100% опитаних недостатньо володіють навиками організації нових форм інформаційної взаємодії з використанням можливостей сучасного освітнього середовища. Щодо переваги форми підвищення кваліфікації, зокрема розвитку власної інформаційно-комунікаційної мобільності, більшість респондентів обрали варіанти «заняття на курсах підвищення кваліфікації» та «тренінги в комп'ютерній аудиторії» (63,3%). Варіант «самоосвіта» обрали 40% опитаних педагогів, а 36,7% обрали варіант «індивідуальні консультації», 23,3% – «електронні навчальні курси викладачів», 16,7% – «обмін досвідом в професійній онлайн-спільноті». Варіанти «онлайн-консультація», «онлайн-конференція», «вебінар», «постійно діючий семінар», «навчальні відкриті онлайн-курси» обрали 13,3%, 3,3%, 6,7%, 20%, 13,3% відповідно.

Слід зазначити, що вчителі із значним досвідом педагогічної діяльності та усталеними поглядами на викладання предмету вимагають особливої уваги. Ця категорія педагогів зазначає, що тенденції розвитку мобільних комп'ютерних пристроїв та технологій зумовлюють необхідність адаптування можливостей їх використання при навчанні учнів та необхідність навчання цьому фахівців, стаж роботи яких перевищує 15 років. Також вони акцентували увагу на тому, що сьогодні адаптація виступає невід'ємною частиною життєвого шляху сучасного педагога, що зумовлено інноваціями в технологіях, нестабільністю соціально-економічних умов, особистісними змінами тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, з'ясовані загальні мотиваційні тенденції та умови розвитку ІКМ в освітньому середовищі післядипломної педагогічної освіти на основі теоретичного обґрунтування поняття «інформаційно-комунікаційна мобільність педагога», сутнісних характеристик її компонентного складу. Одержані

результати тестування та анкетування виявили, що в цілому у педагогів відзначається висока мотивація до оволодіння новими аспектами взаємодії з використанням можливостей сучасного освітнього середовища та інформаційно-комунікаційних технологій. Навіть педагоги зі стажем роботи більше 20 років відгукнулися позитивно про цей процес і висловили бажання навчитися новим способам взаємодії в сучасному освітньому середовищі.

Таким чином, розвиток інформаційного та освітнього простору актуалізує вивчення процесу розвитку інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в післядипломній освіті.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у відборі та розробці діагностичних методик визначення особливостей розвитку структурних компонентів інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти, розробленні науково-методичного супроводу для ефективності його здійснення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авилкина И.Н. Информационно-коммуникационная мобильность будущих инженеров / И.Н. Авилкина, Л.Ф. Герасимова // Вестник Сибирской государственной автомобильно-дорожной академии. – 2012. – № 25. – С. 135–137.
2. Горюнова Л.В. Мобильность как принцип модернизации высшего педагогического образования / Л.В. Горюнова // Известия Южного федерального университета. Педагогические науки. – 2013. – № 6. – С. 31–36.
3. Заброцкий М.М. Развитие рефлексивной сферы практикующего психолога на этапе профессиональной подготовки: [навчальний посібник] / М.М. Заброцкий, Ю.Г. Шапошникова. – Николаїв: Іліон, 2012. – 184 с.
4. Игошев Б.М. Сущностно-логический анализ мобильности как межнаучного понятия / Б. М. Игошев // Педагогическое образование в России. – 2014. – № 1. – С. 105–111.
5. Калиновский Ю.И. Развитие социально-профессиональной мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона: дисс. ... докт. пед. наук / Ю.И. Калиновский. – СПб, 2001. – 470 с.
6. Косигіна О.В. Методологія якісних та кількісних досліджень студентів у системі післядипломної освіти / О.В. Косигіна // Теоретичний і науково-методичний часопис «Вища освіта України». Тематичний випуск «Інтеграція вищої освіти і науки». – 2015. – № 3. – С. 102–109.
7. Кльоц Л.А. Стадії розвитку професійної ідентичності / Л.А. Кльоц // Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: наук. метод. зб. / наук. ред. М.М. Заброцького. – Житомир: ОІППО, 2007. – С. 110 – 114.
8. Манаева Н.Н. Психолого-педагогическая характеристика информационной мобильности как интегративного качества личности / Н.Н. Манаева // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2015. – № 2 (177). – С. 106–111.
9. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: [монографія] / Л.Л. Сушенцева; за ред. Н.Г. Ничкало. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 439 с.
10. Фамілярська Л.Л. Інформаційно-комунікаційна мобільність як педагогічна категорія / Л.Л. Фамілярська // Андрагогічний вісник: науковий електронний журнал. – 2015 р. – № 6 – С. 202–208.
11. Фамілярська Л.Л. Мобільність як перспективна складова освітнього процесу / Л.Л. Фамілярська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – № 41. – Вип. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://goo.gl/hIfp2a>.
12. Фамілярська Л.Л. Розвиток мобільності педагога в післядипломній освіті / Л.Л. Фамілярська // Наука в інформаційному просторі: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (20–21 листопада 2014 р.). – Дніпропетровськ, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2014-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/pe2_familyarska.htm.